

Strategi för förstärkning av högskolans roll i samhällsutvecklingen

av arbetsgruppen bestående av Lotta Nummelin (ordförande), Micke Larsson (vice ordförande), Niklas Stenbäck (sekreterare), Ulf Hagström, Martha Hannus, Annette Höglund, Edvard Johansson, Johanna Mattila, Elisabeth Storfors och Carita Weiss

"På lunchen slinker jag in till högskolans lunchrestaurang mitt i stan där en intressant professor från Tokyos tekniska universitet håller en föreläsning om hållbara energisystem på storbildskärmen. Under kaffet diskuterar jag om aha-upplevelser professorn gett oss tillsammans med unga entreprenören Agnes, som nyss lanserat sin nya produkt med Åland som test lab och AI-studenten Antonio som gör sin master inom cirkulära vattensystem här på Åland. Antonio konstaterar att han här kan kombinera sina tidigare studier, utvecklingsarbetet på det stora åländska bolaget Aquacirq och den åländska samhällsstrukturen på ett unikt sätt. På vägen ut springer jag på högskolans egen projektkoordinator Joanna som just varit på möte i Bryssel. Hon berättar ivrigt att hon nu hittat ett spännande finansieringsprogram som passar min idé perfekt och flera nya samarbetspartners både för Antonio och Aquacirq."

Arbetsgruppen rekommenderar att högskolans roll i det åländska samhället är att vara en:

1. ...kunskapsspridare med hög efterfrågan
2. ...mötesplats och ett innovationshus med tentakler i alla verksamheter i samhället
3. ...en magnet som drar kunskap och människor till Åland
4. ...katalysator för samhällets digitalisering och tillväxt i företag som erbjuder digitaliserings-, automations- och AI-tjänster på export

Inledning

Åland är ett kunskapssamhälle. Mycket tack vare en lyckad kombination av praktiskt och teoretiskt kunnande har det åländska samhället haft en på många sätt positiv utveckling de senaste decennierna. Megatrenderna globalisering, digitalisering och hållbarhet förstärker att ett samhälles samlade kompetens är en avgörande framgångsfaktor och därmed av strategisk betydelse för en gynnsam samhällsutveckling.

Mot ovanstående bakgrund tillsatte Ålands landskapsregering i juni 2020 en arbetsgrupp med uppdrag att ge underlag till en förstärkning av Högskolan på Åland (högskolans) roll i samhällsutvecklingen. Till medlemmar i arbetsgruppen utsågs Lotta Nummelin (ordförande), Micke Larsson (vice ordförande), Niklas Stenbäck (sekreterare), Ulf Hagström, Martha Hannus, Annette Höglund, Edvard Johansson, Johanna Mattila, Elisabeth Storfors och Carita Weiss.

I arbetet har gruppen valt en tidshorisont på de kommande fem åren (2021-2025). De förändringar och satsningar för en förstärkning av högskolans roll i samhällsutvecklingen som görs nu kan förväntas få full effekt först om något år, varför utvecklingsarbetet måste vara långsiktigt och uthålligt. Samtidigt manar utvecklings- och hållbarhetsagendans tidsram, med strategiska utvecklingsmål som ska vara uppnådda 2030, på en snabb utvecklingsprocess för högskolan. Arbetsgruppen anser därmed att det både är rimligt och nödvändigt att den rekommenderade rollen, som den beskrivs nedan, kan nås inom cirka fem år. En förutsättning är dock att utvecklingsarbetet intensifieras omgående.

Arbetsgruppen förväntar sig och förstår att alla initiativ inte kommer att leda till förväntat resultat. Det är närmast en förutsättning för långsiktig framgång. Därmed betonar arbetsgruppen att det är väsentligt att det finns frihet att misslyckas i enskilda projekt och att högskolan ges förutsättningar för att kunna ta risker.

Rekommenderad roll för högskolan i det åländska samhället

Arbetsgruppen rekommenderar att högskolans roll i det åländska samhället är att vara en:

1. ...kunskapsspridare med hög efterfrågan

I rollen som kunskapsspridare bidrar högskolan till ökad idé- och kunskapsmässig utveckling i det åländska samhället. I och med detta förväntas högskolan att vara en tydlig röst i den åländska samhällsdebatten.

Högskolan ska erbjuda möjligheter till livslångt lärande. I detta ingår fortbildning med fokus på kompetensutveckling och anställningsbarhet i ett ständigt föränderligt samhälle. Tyngdpunkten i utbildningen ska ligga på distansundervisning för att kunna nå personer som befinner sig i arbetslivet eller på annan ort än Mariehamn, även utanför Åland.

Verksamheten bedrivs med de studerande i fokus, inom såväl programutbildningar som fristående kurspaket. Efterfrågan förväntas vara så hög att antalet ansökningar till utbildningsprogrammen vida överstiger antalet erbjudna studieplatser. Andelen av högskolans intäkter från annat håll än landskapsregeringens basfinansiering förväntas vara betydande.

Som kunskapsspridare ska högskolan vara snabbfotad och flexibel. Förmågan att snabbt anpassa utbildningserbjudandet efter förändringar i samhället är väsentlig.

Högskolan är en central katalysator för att Ålands vision "Alla kan blomstra i ett bärkraftigt samhälle på fredens öar" förverkligas i samhället i sin helhet. Högskolans kunskapsspridning ska utgå från visionen och *Utvecklings- och hållbarhetsagenda för Åland*. Det innebär att visionen och hållbar utveckling integreras fullt ut i all utbildningsverksamhet, på ett sätt som ger konkurrensfördelar gentemot utbildningsaktörer utanför Åland.

Behöver göras omgående:

- allokering av resurser för produkt- och verksamhetsutveckling, inklusive program- och kursutbud samt marknadsföring och försäljning.
- omvandling till flerformsundervisning med omfattande inslag av modern digitalpedagogik i all utbildningsverksamhet.
- allokering av resurser för att kunna vara pådrivande för idé- och kunskapsmässig utveckling (bland annat genom att påbörja etablerandet av kultur/humaniora som ett fokus- och utbildningsområde).
- integrering av Ålands vision "Alla kan blomstra i ett bärkraftigt samhälle på fredens öar" i högskolans identitet och utbildningsverksamhet.
- aktiva insatser för förstärkning av högskolans identitet (varumärke) med den i detta dokument rekommenderade rollen som strategisk utgångspunkt.

2. ...mötesplats och ett innovationshus med tentakler i alla verksamheter i samhället

Rollen som mötesplats med tentakler i alla verksamheter i samhället innebär att högskolan både fysiskt och digitalt behöver vara en plattform för en gemenskap av studerande (även gymnasiestuderande), entreprenörer, intraprenörer, game changers, personer som bor på Åland och arbetar utanför Åland, företag och offentliga verksamheter där vi möts, nätverkar, undervisar, samarbetar, lär oss och växer tillsammans.

Rollen som innovationshus innebär att högskolan ska främja och underlätta nystartade företags väg mot lönsamhet. Detta förväntas ske genom kvalificerad affärscoachning samt nätverk för att underlätta företagets kontakter med kunder, samarbetspartners, investerare och riskkapital.

En nära koppling till åländska företag som vill utveckla sina verksamheter (främst mot export) samt till riskkapitalverksamheter på Åland, i Stockholm/Uppsala och Helsingfors/Åbo behöver finnas.

Högskolan förväntas aktivt arbeta med finansiering (fundraising, bl a EU-finansiering), administration och koordination av utvecklingsprojekt. I detta ingår även förmågan att strategisk bedöma tänkbara utvecklingsprojekt. Detta förutsätter att högskolan behöver ha ett helhetsperspektiv över tänkbara utvecklingsprojekt inklusive lämpliga projektpartners.

Samarbeten med företag och offentliga verksamheter utanför Åland, i syfte att identifiera lämpliga projekt för examensarbeten (som utförs av högskolans studerande). En förutsättning för detta är att högskolan har utbildning på magisternivå.

Behöver göras omgående:

- konkreta inledande steg mot ett attraktivt campusområde som bland annat gör att högskolan och dess studerande är närvarande i stadsbilden.
- etablerande av en både fysisk och digital gemenskap av studerande (även gymnasiestuderande), entreprenörer, intraprenörer, game changers, personer som bor på Åland och arbetar utanför Åland, företag, offentliga verksamheter och civilsamhällets verksamheter.
- allokering av resurser för innovations- och inkubatorverksamhet samt strategisk utvecklingsprojektverksamhet både inom högskolan och i det åländska samhället.

3. ...en magnet som drar kunskap och människor till Åland

Högskolan ska vara en magnet som drar kunskap och människor till Åland. Genom att både vara en kunskapsspridare med hög efterfrågan och en mötesplats med tentakler i alla verksamheter i samhället skapas förutsättningar för att högskolan kan vara denna magnet.

Med engelska som utbildningsspråk och kortkurser som en del av högskolans kärnerbjudande öppnas högskolan upp för målgrupper i hela världen. Detta förväntas öka intresset från potentiella utbytesstuderande. Detta innebär att utbildningar ges på engelska och att det blir en självklarhet att löpande erbjuda kortare utbildningar för både masterstuderande respektive fortbildning för personer med betydande arbetslivserfarenhet. Den senare delen torde kunna vara självfinansierande.

Vidare behöver högskolan erbjuda flexibla uppdragsformer för personer, med för högskolan relevant kunskap, att verka som utbildare.

Behöver göras omgående:

- allokering av resurser för strategiarbete samt rekrytering av och stöd till personer som med flexibla uppdragsformer verkar som t.ex. gästlärare, och utveckling av utbyte mellan högskolans personal och personer inom andra samhällssektorer.
- utveckling av korta och attraktiva utbildningspaket på engelska för masterstuderande (som bedriver sina huvudstudier hos annan utbildningsinstitution).

4. ...katalysator för samhällets digitalisering och tillväxt i företag som erbjuder digitaliserings-, automations- och AI-tjänster på export

En förutsättning för att högskolan ska kunna vara såväl en kunskapsspridare med hög efterfrågan, en mötesplats, ett innovationshus och en magnet som drar kunskap och människor till Åland är att högskolan ligger i framkant vad gäller digitalisering. Förhoppningen är att högskolans digitaliseringsresa får ringar på vattnet som bidrar till digitaliseringen i övriga delar av det åländska samhället.

Enligt ÅSUB:s rapport 2019:10 står teknik- och telekombolag, försäkringsbolag och banker, detaljhandeln, tillverkningsindustrin samt transport och logistik för merparten av investeringarna i AI. Branscher där behovet bedöms vara stort, men där investeringarna i AI än så länge är små, är bland annat utbildning, hälso- och sjukvård samt turism. Enligt data från ÅSUB bidrar i dag transport, it, finans, tillverkning, turism och detaljhandel för merparten av den åländska ekonomins förädlingsvärde. Det här innebär att investeringar i AI och automatisering förväntas bli störst i just de branscher som dominerar det åländska näringslivet, vilket talar för att megatrenden kan få en stor påverkan på våra lokala tillväxtförutsättningar.

Eftersom koncentrationen av branscher där AI väntas slå igenom på bred front är så stor på Åland följer det sig naturligt att det även finns goda möjligheter till synergieffekter. Om åländska banker, försäkringsbolag, energibolag, rederier, logistikföretag, detaljhandeln, tillverkningsföretag och turismsektorn följer sina konkurrenter och använder AI kan de dels dra nytta av varandras erfarenheter, dels skapa en lokal efterfrågan på olika typer av AI-relaterade tjänster. Det kan därmed skapas förutsättningar för ett lokalt kluster med exportpotential inom olika tjänster som relaterar till AI.

Därför förväntas högskolan agera katalysator för företagande som erbjuder digitaliserings-, automations- och AI-tjänster på export.

Behöver göras omgående:

- etablering av ett utbildningsområde med arbetsnamnet ”digitala affärer” där affärskunnande och ledarskap knyts ihop med digitalisering, automation och AI (genom förädling av nuvarande program).
- genomförande av roadmap/handlingsplan för digitalisering i såväl utbildningsverksamheten som bakomliggande administration.

Strukturella hinder som behöver undanröjas

Arbetsgruppen har identifierat två strukturella hinder som behöver undanröjas för att den rekommenderade rollen för högskolan ska kunna uppnås. Arbetsgruppen förutsätter att landskapsregeringen undanröjer alla strukturella hinder utan dröjsmål.

1. Högskolans grad av autonomi i förhållande till landskapsregeringen och dess förvaltning

Den nuvarande verksamheten har en förhållandevis låg grad av autonomi i förhållande till landskapsregeringen och dess förvaltning, t.ex. inom ekonomi. En förhållandevis låg grad av autonomi ger inte högskolan frihet att utveckla sin verksamhet i riktning mot den rekommenderade roll som arbetsgruppen beskriver i kapitel 2 ovan. Mot denna bakgrund bedömer arbetsgruppen att den låga graden av autonomi är ett strukturellt hinder som behöver undanröjas.

Att högskolan numera är en egen resultatenheter i landskapet är ett steg mot en ökad grad av autonomi. Att verksamheten, i enlighet med pågående förberedande processer, överförs till ett aktiebolag medför en än högre grad av autonomi. Högskolelagens krav om ett utbildningsavtal mellan landskapsregeringen och högskolan riskerar att leda till detaljstyrning och låg grad av autonomi.

Arbetsgruppen noterar att en hög grad av autonomi också innebär en hög grad av ansvar. Det åligger högskolans styrelse och ledning att hantera såväl en utökad autonomi som ett ökat ansvar. Styrelsen har ansvaret för att den av arbetsgruppen rekommenderade rollen uppnås.

2. Högskolelagen tillåter inte masterutbildningar och engelska som utbildningsspråk

Högskolelagens bestämmelser innebär bland annat att högskolan inte har rätt att genomföra masterutbildningar eller att använda engelska som utbildningsspråk. Det ger inte högskolan möjlighet att utveckla sin verksamhet i riktning mot den rekommenderade roll som arbetsgruppen beskriver i kapitel 2 ovan. Arbetsgruppen bedömer därmed att högskolelagen i sin nuvarande form utgör ett strukturellt hinder och behöver därför revideras.